

Mot mitten av 2020-talet med tro på de egna ledarna och förhoppningsvis några lärdomar från historien

I Helsingin Sanomats månadsbilaga 1/2024 fanns en artikel som handlade om DDR och om att en totalitär stat kan göra vad som helst mot sina medborgare. Katja Hoyers bok "Muurin takana", som utkom 2023 och behandlar DDR:s historia (1949-1990) på ett övergripande sätt, innehåller otroliga berättelser om maktutövningen hos ledarna för denna stat.

När jag läste denna bok tänkte jag på hur människor i västvärlden ofta klagar över hur man i auktoritära stater låter fullständigt galna saker ske, och hur människorna där tror på de uppenbara lögnerna som ledarna serverar dem. Men i grund och botten händer detta överallt och i alla stater, helt oberoende av det politiska systemet. Det är bara proportionerna som är olika. I vissa fall handlar det endast om att man på samhällsnivå vill påverka människornas attityder och handlingar. Det räcker med att statsledningen och de största medierna börjar berätta samma historia för medborgarna*. Och när detta händer, börjar största delen omedelbart agera i enlighet med de åsikter som statsledningen presenterar. Men så här går det också i det dagliga arbetslivet. Ett exempel på detta är hur största delen av de fackligt anslutna nästan utan förbehåll tror på de egna organisationsledarnas åsikter. Följaktligen är de beredda att genomföra givna påbud, till exempel om att inleda en strejk, oberoende av vilken ekonomisk skada detta eventuellt orsakar de egna arbetsplatserna.** Man kommer lättast undan om man inte tänker alltför mycket, utan tror på det som de egna ledarna säger och agerar enligt detta, utan att bry sig om de egentliga bakomliggande motiven.

Coronavirustiden var ett farligt exempel på hur enkelt och snabbt man i västerländska demokratier övergick till auktoritär maktutövning. Det var också förbluffande att märka att största delen av människorna bara var nöjda då detta hände. Alltså lite på samma sätt som många människor levde nöjda under olika slags begränsningar i DDR eftersom statsledningen sa att det var för deras eget bästa***. Coronavirusbegränsningarna och den envisa förlängningen av dem visade också på det faktum att då en tjänsteinnehavare får "extra" makt, så avstår hen inte så lättvindigt från den.

Det är klart att makthavarna ska fatta beslut utifrån den expertinformation som finns tillgänglig vid en viss tidpunkt. Men den information som delges makthavarna vid en viss tidpunkt kan också vara avsiktlig för att driva vissa aktörers egna intressen. På grund av detta hoppas jag att man lärt sig något av coronavirustiden. Det kommer att dyka upp nya pandemier och motsvarande i framtiden. Finländarna är beklagligt dåliga på att behandla det förflutna, vilket vår historia visar. När någon försöker lyfta upp saker ur historien till diskussion, anser i synnerhet de som är obekväma med diskussionen att det handlar om efterklokhet. Det senaste exemplet på detta är hur svår man i Finland upplever att diskussionen om "finlandisering" är. Det är därför osannolikt att det någonsin kommer att genomföras någon grundlig under-

sökning av coronavirustidens åtgärder och deras skälighet.

Man kan bara föreställa sig vad till exempel människor födda på 2050-talet kommer att tänka då historieböckerna berättar om de coronavirusbegränsningar som rådde i början av 2020-talet. Jag gissar att framtidens ungdomar kommer att föra många roliga diskussioner om vad deras egna mor- och farföräldrar gjorde och lät bli att göra. Vid sidan av begränsningarna i företagsverksamheten stängde man ju exempelvis Nylands

gränser, slutade servera alkohol på restaurangerna kl. 17 och tillät högst sex åskådare utomhus på Tipsligans fotbollsmatcher. Och dessa är bara några exempel på de otaliga galenskaperna under den tiden. Många människor såg dock inget fel i begränsningarna, utan krävde på sociala medier att begränsningarna skulle förlängas för att de skulle känna sig trygga. Samtidigt förutsatte folk att företagarna, företagen, livsmedelsarbetstagarna och aktörerna inom dagligvaruhandeln skulle se till att butikshyllorna är fyllda med mat – utan att bry sig om hur "coronasäkerheten" uppfylldes för dessa människor. Eller trodde de att maten kommer till butiken på samma självklara sätt som elektriciteten kommer ur väggen?

Många kanske tycker att det är dags att glömma coronavirustiden? Naturligtvis, eftersom det passar bra in i den urfinländska kulturen av tigande och ovilja att tala om det förflutna. Under tiden för coronavirusbegränsningar och covidpass tänkte jag själv att detta är saker vi bara måste stå ut med, men aldrig glömma. Coronavirustiden handlade om att skapa en rädlans kultur, där människor kontrollerades och styrdes att stanna hemma. Som förebild för begränsningsåtgärderna användes lärorna från den auktoritära Kina. Det är knappast konstigt att europeiska ledare inte vill att man diskuterar detta. Men om man inte behandlar händelserna under coronavirustiden öppet i de demokratiska samhällena, kan historien gällande detta snart upprepa sig.

Mika Väyrynen

* I västländerna fungerar medierna lyckligtvis oftast som maktens kritiska vakthundar.

** Ett bra talesätt är "framtiden bygger alltid på kompromisser". Men hur ska man i en särskilt svår ekonomisk situation kunna kompromissa med en aktör, för vilken kompromisser innebär att inga förändringar får ske? Eller om förändringar tillåts, så får de bara innebära dyrare och mindre flexibla lösningar för företag, i synnerhet de små och medelstora.

*** Många av dem som ännu i slutet av 1980-talet "njöt av" det begränsade livet i DDR är nu medelålders medborgare i en västerländsk demokrati. Det kan ju hända att coronavirusbegränsningarna i Tyskland kändes som en "trygg" fläkt från ungdomen för dem.